

202 szám.
923-24.

Bizálatba ajánlatil:

D: Tóth, Lajos
és

D: Marton Géza

egyetemi tanár unok.

Debrecen, 1924. január hó 9. i

L. Thury
e. i. prédikán.

A jászkun örökjog.

Jogtudományi doktori értekezés.

Írta:

D. Mező Kálmán.

El fogadom

Szécsény, 1924. január hó 10.

Földes,

Források:

- M. jogi Lexikon IV. k., jogi szemle 1892. évf., Jogtud. Közl. 1894. évf.
- Gyárfás István: A jász-kunok története
I-IV. kötet. Kecskeházi 1870 Szilády K.
kiadása.
- Dr Kele József: A jász-kunság megváltása
Budapest. 1904. Grill K. kiadása.
- Dr Zachár Gyula: A magyar magánjog alap-
tanai. Budapest 1921. Grill K. kiadása.
- Dr Szladits Károly: A magyar magánjog váz-
lata. Budapest 1917. Grill K. kiadása.
- Dr Raffay Ferenc: A magyar magánjog kéziköny-
ve II. k. Budapest. 1909. Benkő kiadása.
- Dr Márkus Derső: Felsőbíróságaink pluri hata-
rozatai II. k. Budapest 1893. Grill K.
- Dr Kolosváry Bálint: A magyar magánjog tankönyve
Bpest. 1911. Grill. kiadása.

Élő magyar magánjogunk világa - mint valami sűrű erdő - nagyon tarka, változatos képet mutat.

Nemzeti múltunk elejéről származó néhány - az akkori osztársadalmi életnek megfelelő országos törvény, majd az ország kiváltságát eléggé jellemzően törvényje nem válható Werbőczy-féle jogszabálygyűjtemény, a királyi rendeletek tömkelege, kiváltságok, statutumok, az osztrák polgári törvénykönyv, az országbírói értekezlet ideiglenes szabványai, felsőbb bíróságaink döntvényei és legújabb törvényeink azok a változatos, jelentőségükben is egymástól szerfelett különböző források, amelyekből az élő magyar magánjogot megismerhetjük.

Ha pedig a területi hatály szempont-
 jából vizsgáljuk magánjogunk forrásait,
 azt látjuk, hogy a magyar nemzet
 jogalkotó erejéből származó magán-
 jog uralmi területe - Magyar-
 országról, nem Isonka-Magyarországról
 szólván - szűkebb határok kö-
 zé szorul, mint a magyar állam
 politikai teste. Ezen politikai test-
 ben az úgynevezett országbitói ér-
 tekezlet ideiglenes szabályainak
 uralmi területén kívül a magyar
 állam akaratából kifolyólag
 idegen nemzet jogalkotó erejéből
 eredő magánjogok uralmi területtes-
 teit találjuk.

Ezen kérdés részletébe nem
 bocsátkozva, ha csak az úgyne-
 vezett országbitói értekezlet ide-

iglenes szabályainak uralmi területet vesszük is vizsgálat alá; itt is változatos képet szemlélhetünk. Röviden azt látjuk, hogy az egyetemes magánjog particularis jogokkal tarkított.

A Duna-Tisza köze és a Tiszának a Zagyva forkolata körüli vidéke, mindkét parton a legjellegzetesebb alföldi síkság. Itt él több mint ezer év óta a járság és az 1238-ban Kuthen vezérével alatt bevándorolt kunság.

Hogy a jársók mikor telepedtek itt le, arra vonatkozólag a történelem nem tud biztos választ adni. Ellenben a kunokról az előbb említett történeti adaton kívül tudjuk, hogy már a honfoglaló magyarokkal is jöttek be kunok. A népvándorláskori történelem írásában ezen most említett tény igazolja azt,

hogy a kunok a honfoglaló magyarokkal rokon néptörzs voltak. De - következtetésünket tovább fűzve állíthatjuk hogy - a jászokkal is rokonságban kellett lenniök, mert a jászok szomszédságában telepedtek meg, közöttük harcz a történelem tanusaiga szerint nem volt. Már pedig idegen fajú néptörzsek között a békés együtt élés akkoriban lehetetlen volt.

Külön törzsi mivoltukat érezték a jászok és a kunok is és feltékenyen vigyáztak rá. Elkülönítettségük folytán, mint egy zárt egység, respública-szerű öszszervezetet alkottak a jászok a Zagya és a Tarna folyók mentén; ősi intézményeikhez és még a 13. században is fenntartott pogányosságukhoz fektelen dacozal és szivóssággal ta-

7
gaszkodtak. Elősegítette önállóságukat az utalkodó királyok sokonszenvé, mely abból az okból, mert a szabadságukat feltű harcias törzsek királyi hadseregét mindig ellátták kellő fegyverekkel hajlandóvá tette őket esetleges túlkapásaiik elnézésére.*

Új erőre kaptak a jászok a 13.ik században melléjük telepedett és később is szállongozó pogány kun törzsek erejével.

Ezen pogány kunok megtérítését igéri meg ünnepelesen IV. László király az 1279.-ben kiadott diplomájában, amely a legrégibb ismert okmány, amely a kunokra vonatkozik

A kunokat aztán sikerült - ha csak felszínesen is - megtéríteni. Mintegy jótalmul kapták erre a megtést ku-

L. Dr Kele: A jász-kunság megváltása 1791.

nok. a „Privilegium Baptismatis”-t.* Ezen diplomában, amely szintén 1279-ben készült, IV. László király a Duna, Tisza, Maros és Körös, valamint a Temes mentén püriasi területeket adományoz a kunoknak, mivel a „kunoknak bőséges sokasága” - *copiosa multitudo Comanorum**** - nagy kiterjedésű földeket igényel. Ezen földeket a király mind a kunoknak adományozta, hogy ott székeljenek, mint a királyság nemesei - „*tamquam nobiles regni nostri.*”

Kéle József véleménye szerint**
 „figyelembe véve mindazon körülményeket, melyek ezen kérdésnél figyelembe veendőek, arra az eredmény-

* L.: Gyárfás István: A jász-kunok tört. II k. 328-343 l.

** L.: Kéle J.: A jász-kunság megváltása: 199 l.

*** Mintegy 40.000 család (200.000 felek) l. M. Fogadecicov 4. k. 400 l.

re jutunk hogy IV. László nem a nemességet adományozta a kunoknak, hanem a szabadságot. Jobban mondva ny házájukban is megadta nekik azt a szabadságot, amit törzsszervezetükön belül élveztek, de amit tőlük elvenni bőséges pokaságuk mellett különben is kockázatos lett volna."

Az ekkor még törzsi szervezetben élő kunok közül a törzsbeli származásból eredő nemesség érvényesítésére senki sem törekedett, hanem az egyenlő szabadság erejében egyenlően osztottak

Ért az egyenlő szabadságot foglalja magában a diploma azon kitétele hogy a nemesek és a kunok a szabadság egyenlő előjogainak örökösenek („*Idem nobiles et lomani equali prerogativa libertatis gratulentur*”)*

*L Gyárfás: A jász-kunok tört. I k. 440l. 7. szakasz

Ezen diploma adja meg az egyik kulcsot a jászkunok szabadságához. Ebben van letéve alapeszméje önálló fejlődésüknek és jogszolgáltatásuknak.

A jászokat Róbert Károlynak 1323-ban kiadott diplomája említi először - és pedig külön a kunok említése nélkül*.

Ezen diploma szerint Róbert Károly az... „előnevezett jászokat (Jazones) fivérei ket atyafiaikat..... egész egyetemlegességükben kivévén kivonván az előnevezett Keverge fiainak hatalma és jogszolgáltatása alul, kik által nevezett jászokat szerfelett elnyomva és megaláztatva látunk s azért a királyi felség mellett különösen katonáskodni kötelezett jászok állapota, száma és sere-

* A diploma eredetijét Jász-Nagykun-Kolnok emlékiratában őrzik. Közli Gyárfas a III. k. 463. lapján; Kele József i. m. 205 lapján. Hild Viktor fordításában adom.

gébe rendeljük áttétetni, akarjuk, hogy ugyanazon jászok és az egész nemzetiségük is, örököseik más jászoknak minden hatalma, uralma és jogszolgáltatása alul örökre kivéve legyenek, hanem mindig a szabadság kiváltságának örüljenek. Ugyancsak megengedjük nekik hogy kapitányt és bírót szabadon választassanak.”

Ez a decretum a magna a jász privilegiumoknak. Ennek a decretumnak közvetlen predmánya az volt hogy lehetetlenné tette a rendiség érvényesülését a jász kunoknál. Bár itt nincsenek említve a kunok, de az bizonyos, hogy a két diplomában egybehangzóan említett egyenlő szabadság eszméje, a közös szokásuk erkölcsük a még akkor is közös és a kereszténységgel állandó ellen-

tétben álló pogány vallásuk egy akolba terelte, összeforrasztotta a jász és kun törzseket.

Röviden összefoglalva az elmondottakat, meg lehet állapítani hogy a jász-kun privilégiumok a jász és kun törzsek ősi szervezetéből származtak, amelyeket a honfoglalástól, tehát kezdetől fogva gyakoroltak szexáltal szokásjoggá vált, amely szokásjogot Magyarország minden rétege létezőnek, megámadhatatlannak nem csak elismert, hanem az uralkodók királyi hatalmuknál fogva részben egyetértő cselekményeikkel, részben írásban kiadott decretumaikkal, sőt törvényekkel is megerősítették és tartalmuk a jogegyenlőség, az egyéni és közös szabadság volt.

Ezen privilégiumok forrását

a szokásjog, a királyi decretumok adják meg. A decretumok azonban a bennük foglalt jogositványoknak miként való gyakorlására utasítást nem tartalmaznak. Pételes jogszabályokkal a jászkunok nem rendelkeztek. Ilyen irányú munka csak nagyon késő századok terméke és csak kettő van: „a királyi regulatio”^{**} 1751-ből és az 1779-ben a Flármakerületek^{**} által önkormányzatilag alkotott és elfogadott jászkun statutumok^{***}.

A királyi regulatiók tisztán közjogi jogszabályok; a statutumok fele részben közjogi, fele részben pedig magánjogi jogszabályokat tartalmaznak.

*L: Dr. Hele: A jászkunság megváltása: 351. lap.

** A jászság, a Nagy- és Kis-kunság.

*** Statutum pro judiciis Jazygum plurimanorum. Pesthini 1800.

A statutumok predetere vonatkozólag röviden csak annyit jegyzek meg, hogy a nádor, mint a Flármás kerületek kapitánya a hozzá 1798-ban jóváhagyás-
végett felterjesztett statutum tervezet-
tet 1799. jan. 8-án a Flármás kerüle-
tek közgyűlésének megküldi; a köz-
gyűlés a felterjesztett és leküldött ter-
vezeteket összehasonlítás végett a
kerületeknek febr. 13-án kiadja, majd
a nádor sürgetésére apr. 18-án elfo-
gadja és elrendeli azoknak kihir-
detését.*

*

A 13 cikkelyből álló statutumok
a következőleg osztatnak fel:

- I. A perlekedéseknek rövidítéséről.
- II. A személyes Islekedetekről.
- III. A Vakmerő Törvénykezőkről

*L. Részletesen Hele J. nál: Jász-Kunság megr. 366-367.l.

- IV. A Successióról.
- V. Az özvegyi jogról
- VI. A vevésről és adásról
- VII. A ki-költöztekéről
- VIII. A Testamentumokról.
- IX. A Tanúknak meghiteltetéséről
- X. A Praescriptionul vagy Idő múlásról.
- XI. Az adósságokról.
- XII. A hatalmaskodó tselekedetekről
- XIII. Az esküvésről.*

*

A jász-kun privilegiumokat a Flabsburg-házbeli királyaink, épeny mint az országos magyar alkotmányt, többször megsejtették. Így különösen I Lászlót, amikor az egész Hármass kerületeket a német lovagrendnek elzálogosította, amely zálogból a Hármass kerületek ön magukat megváltották. (Redemptio 1745)

* László király: A jász-kunság megváltása 372-392l.

Mélyen érintette a jászkun privilégiumokat az 1848-9-iki szabadságharc leveretése utáni abszolút uralom is, amely a jászkunokra is kiterjesztette az osztrák polgári törvénykönyvet.

Mikor az osztrákbiroi értekezlet 1861-ben az osztrák polgári törvénykönyvet hatályon kívül helyezte, a változott viszonyokra való tekintettel a jászkun statutumok közül már csak az V. statutumot állította vissza.*

Igy fejtegetésemben csak az V. statutumra támaszkodhatom. Történeti szempontból azonban néhány szóban érintem a VIII. statutumot, majd pedig, — mivel ma is él a jászkun lelkek mélyén — a IV. statutumot.

*

Az említett VIII. statutum történeti je-

L: Raffay: A magyar magánjog kézikönyve II. kötetét az 551. lapon

lentségét a 48-ban láthatjuk, amely szerint
 „hogya valaki mag és Testamentom nél-
kül meg-halna, semmi maradékot, kit az
ő jöszága illetve, nem hagyván, az olyan
mag nélkül meg-holtinak javai, annak
a helységnek, mellynek lakossa volt, Fa-
nátjának és közönségének, úgymint,
 a melly a Privilegiomoknak erejek sze-
 rent együtt véve Földes Uraságot tészen,
szabad rendelkezésre fognak ezután is
szállani. és az olyan mag nélkül ma-
 radt jöszág a közönség jövedelmei köz-
 ré fog számláltatni s az által használ-
 tatni.” * 1861-ig tehát az volt a helyzet,
 hogy a Hármás kerületekben az állam-
 kincstár nem volt haeres necessarius!

A IV. statutum jelentőségét pe-
 dig annak első szakasza adja meg,

* L: Dr Hele: A jász-kuntság megváltása: 385 l.

amely szerint: „Meghagyatván kinek-kinek az a szabadsága, hogy a maga által keresett javakból szabadon rendelkezhessen; Hogy ha az ilyen Acquisitor Testamentom nélküül halna meg és özvegye nem maradna, annak minden Ingó Java Fiai és Leányi között egyenlően osztasson pl; az Ingatlan javak vagy fekö-jöszágok pedig a Fiakat illetik; ugy mindazonáltal, hogy ezek a magok Leány testvéreit, azoknak jussok, vagy részek szerint, annyi Summából, amennyin az a fekö jóság szereztetett pénziül fizessék ki. Hogy ha pedig az illeten Ingatlan javak nem pénzben, hanem Testamentom által vagy hűség-
 ges szolgálatsokért szerezettek, azok betsültesse nek meg, és a betsü szerint való arábil fizettesse nek ki a Leányok”

*Dr. Kéle közlése szerint. L. k. jász-kun-ság megv. 378 lapján

Amint láthatjuk ez a szakasz azt a felfogást tükrözteti vissza, miszerint a jászkunok azt a területet, melyen laknak állandó hadi szolgálatok árán, 1745-ben a redemptioval kapcsolatban is saját munkájuk árán szereztek és tartották meg. Mivel pedig annak az időnek munkája leginkább a harcok jegyében folyt le - még az 1745-iki redemptio is 500,000 rhénes forintba és 1000 buszár előállításába került - azt tartották, hogy a földhöz csak annak van jussa, aki annak megszerzésében és megtartásában tevékeny részt vett - ezek pedig a férfiak voltak.

Ezen felfogás a jászkun öröklési rend alapja, mely - mint mondtam - ma is fenn áll a jászkunságban. A lányok ma is pénzben kapják örökösüket.

Flabár az 1861-iki országbírói értekezlet 175a csak az V. statutumot állította vissza, a többi statutumok hatályon kívül helyezésével eltörülte ezt a meg-

különböztetést, de nem szabad szem elől tévesztenünk azt a tényt, hogy a jászkun-ságban 100 családfő közül 99 végrendeletet hagy maga után, amely végrendeletben a II. statutum első szakaszának elve érvényesül! Megfiger ez a kötelek rész elvével is, hiszen a kötelek rész kiegyenlítése is készpénzben történik.

Annymira mely rétegu ez a fiuk iránti részte hajlás a jászkunoknál, hogy szinte ezen is meg lehet ismerni, hogy ki a jászkun és ki a betelepedett - inquilinus - mert ez utóbbiak nem tesznek különbséget a fiuk és lányok kielégítésénél.

Fontosnak tartottam ezen körülményt annál is inkább megemlíteni, mivel örökjogi szempontból ez képezi alapját a jászkun özvegy specialis helyzetének.

A háború és a forradalmak felforgató ereje itt is változást hozott, mert a pénzérték ingadozása illetve elértéktelene-

dése arra a meggondolásra készítette a végrendelező jászkunokat, hogy a leányok örök részét is természetben adják ki.

*

Az értékesítem fundamentumát képviselő V.-ik statutumot Dr. Hele József felosztása szerinti részekre tagolva a következőkben adom: *

Statutum V.

De jure Viduale

Ötödik statutum.

Az özvegyi jogról

1) Ha a vagyonszerző férj másként nem rendelkezik:

„Vidua autem post fata Mariti remanente, haec, si Maritus Acquisitor, secus non disposuit, in Bonis Maritalibus, titulo duntaxat intertentionis, non vero proprietatis, manebit; ita, ut hac mortua, aut ad alia vota transiente; immobilia Bona illius ad filios devolvantur....”

„Az özvegy asszony férjének halála után, ha a kereső férj másképpen nem rendelkezett, annak jószágában csak így fog maradni, hogy abból éljen, nem pedig mint tulajdonos: úgy, hogy ha ő meghalna, vagy pedig más-hoz férjhez menne, a fellevő javak azoknak fiakra szálljonak.....”

* A Statutum latin szövegét l. Hele i. m. 498-99 l. Magyarul u. o. 372-3 l.

• Statutum ezen része, amint látjuk, az özvegyi jogot tartalmazza azon kitételrel, hogy „ha a kereső férj másként nem rendelkezett.” Ez arra enged következtetni bennünket, hogy a férj másként is rendelkezhetett az özvegy helyzetét illetőleg. Ez következik a *contrario* abból, hogy az özvegyet csak akkor illeti meg a haszonélvezeti jog, ha a kereső férj másként nem rendelkezett.

Ez a más irányú rendelkezés pedig - az előbbi gondolatot tovább fűzve és utalva a jászkun férfiaknak a VI. Statutumban kifejezésre juttatott földhöz való jogának alapgondolatára - csak korlátlan lehetett, vagyis az özvegyi jog teljes megvonásáig terjedhet és bármely formában eszközölhető. Hogy melyek azok az okok, melyek alapján az özvegyi jogot a jászkun férj teljesen megvonhatja, a források felvilágosítást nem nyújtanak. Itt a bíróságunk gyakorlataiban kialakult jogszokás ~~sem~~ segít ki bennünket. (L. Luria álta-

lában megvonhatónak tartja az olyan özvegy haszonélvezeti jogát, aki saját hibája folytán az örökhatyótól házasosabb időn át különválva élt. (L 5084/911, L 5282/910, L 3227/911*)

Itt azonban már elhagytuk a jászkon particularis örökjog területét!)

Felmerül itt az a kérdés, miként értelmezendő ezen kitétel „Maritus acquisite” - kereső férj? Mit jelent az „acquisite” - kereső” jelző használata? Kétségtelenül azt jelenti, hogy a másként rendelkezés joga csak a házasság tartama alatt szerzett vagyona vonatkozik. A IV. statutum is azt mondja hogy „Meghagyatván kinek-kinek az a szabadsága, hogy a maga által keresett javakból szabadon rendelkezessen.....”.

Ezek szerint tehát az V. statutum idézett szakasza a következő elveket tartalmazza:

*L: Dr Zachár Gy.: A magánjog alaptanai 227 l.

1) A jászkeun férj főszerező, azaz a szerzeményről szabadon rendelkezik.

2) Az özvegyet haszonélvezeti jog csak akkor illeti, ha a férj másként nem rendelkezik.

3) A szerző férj rendelkezésében semmi alakszerűséghez nincs kötve.

A továbbiakban kérdés, vajjon az ősi vagy adományos javakra vonatkozólag, — „melyek Testamentom által vagy hűségesszolgálatokért szervertettek” — van-e haszonélvezeti joga a jászkeun özvegynek?

A IV. statutum szerint nincs, mert ezen javakat egyenesen a leszármazó fiú gyermekek örökölik, akik leány testvéreiket pénzben elégitik. Ki. km ezen statutumot az országbírói értekezlet ideiglenes szabályainak 17. §-a — mint már fentebb említettem, hatályon kívül helyezte. Ennélfogva a statutum helyett az az általános magánjog öröklési rendje a kötelező szabály ezen kérdésben, vagyis a jászkeun özvegy eme vagyonokra haszonélvezeti

joggal bír.

Az eredmény tehát, amit ezen kérdés vizsgálatánál észögezhetünk, az, hogy a jász kun özvegynek - az V. statutum alapján - a szerzeményi vagyonban csak akkor van haszonélvezeti joga, ha a kereső férj másként nem rendelkezett, viszont az ősi (-ági) vagy adományos javakban - az általános magánjog szerint - haszonélvezeti joga van.

Töen gyakran felmerül napjainkban az a kérdés, hogy - *secus illaritus acquisitor non disposuit* - korlátozható az örökösök által a jász kun özvegy haszonélvezeti joga? Vagyis ez az 1840: VIII. tc.* és az V. jász kun statutum egymáshoz való viszonyának kérdése.

Mindjárt előjárójában kijelenthetem, hogy ez egyike a legvitatottabb kérdéseknek és hogy bírói gyakorlatunk e

* L: Raffay, A magyar magánjog kézi könyve I. 562

kérdésben ingadozó!

Az 1840: VIII. tc. szerint az örökösök leszármazó törvényi örökösökéi kérhetik az özvegyi jog megszorítását.

Az V. statutum az özvegyi jog megszorításáról az örökösöket illetőleg nem intézkedik.

Jogtudósaink közül sokan - annak dacára, hogy az V. statutum a megszorításról kifejezetten nem intézkedik - azon a véleményen vannak, hogy az özvegyi jog megszorítható.

Ezen állásponton van többek közt Debreczeni Miklós. Kézet^{*} a statutumszöveg homályos értelmű „intertentionis” kitételére alapítja, azaz szerint az özvegynek csak annyi joga van, hogy a hagyatékból „éljen”. Ezen hagyatékból való élés felfogása szerint csak a tisztességes ellátás középértékeig terjed-

* L. „A jászok öröklése mai érvényben” c. értekezését. Megjelent a Jogtud. Közlönyben 1894 évf. 20 sz.

het, ami azon felül van elvonható.

Dr Reiner János* pedig azt állítja, hogy mivel a statutum a megszorításról nem intézkedik, csak az általános magánjog lehet irányadó, azaz az özvegyi jog a jászkunoknál is megszorítható.

Ezen álláspontra helyezkedett a Curia is a 6630/1903, az 1681/1902, a 3972/1903 az 527/1905** sz. ítéletekben, melyek korlátozhatónak mondják ki a jászkun özvegy haszonélvezeti jogát.

Ezzel szemben Menyhárt*** úgy vélekedik, hogy az általános jog a kivételessel szemben hatálytalan, így az ő nézete szerint a megszorításnak helye nincs.

Kolosváry szerint szintén nincs helye az özvegyi jog korlátozásá-

* "Jogi dolgozatok" c. munkáját és értékesítését a Jogi

** "Tzemble 1892. évf. 14. sz. álmában

d. Raffaynal: A magyar magánjog kézikönyve II. k. 568 l.

*** "Dolgozatok a magánjog köréből" Negy. Jogi Közl. 1894. évf. 34. sz.

sanak, mivel a statutum intézkedéseit nem ronthatják le az általános magánjog szabályai.* Igaz, hogy a statutum erre vonatkozólag nem intézkedik, de úgy látszik, hogy erre valami ok folytán nem is volt szükség. Ez az ok véleményem szerint az, hogy a jászkunoknál ilyen irányú szokás kisésem fejlődhetet, mert a fej hatalmának abszolút volta előre kizárta azt, hogy valaki az ő intézkedéseit - házas halála után is fölülbírálja. A jászkun közfel fogás ezt nem tűrte.

Raffay** szerint nincs helye az özvegyi jog megszorításának. Véleményét ezzel indokolja, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályok 17§a szerint csupán az "örökési rend" szempontjából irányadó az általános magyar jog; más pedig ez a kérdés nem tartozik

*L: Magánjog I. k. 642. l.

**L: A magyar magánjog kézikönyve II. k. 568 l.

az öröklési rend kötébe.

Mint mondtam, bírói gyakorlatunk e kérdésben ingadozó. A legellenfőtetesebb határozatok látnak e kérdésben napvilágot. Ez előbb felsorolt curiai ítéletekkel szemben, melyek korlátozhatónak mondják a jászken özvegy haszonélvezeti jogát, - vannak curiai ítéletek, melyek viszont a korlátozhatatlanság elvi álláspontján állanak. Így többek közt a 7259/1904* számú curiai ítélet*, mely szerint a statutum az özvegyi jog korlátozásáról nem intézkedvén, ezzel mint érvényben álló jogszabállyal szemben a jászkenokra ki nem ható 1840:VIII. t.c. 18§ alkalmazásának helye nincs s így a jászkenoknál - ha a kereső férj maga nem korlátozta az özvegyi jogot - az özvegyi jog korlátozásának helye nincs
 L: Raffay: 4 m. magánjog kézi könyve I k 568 l.

t. 827/1905. sz. curiai ítélet* az oldal-rokonoknak a haszonélvezeti jog korlátozása tekintetében még az ági vagyona névére sem ad jogot.

*

Következőleg vizsgálni fogom az V. statutumnak további részét, mely az özvegyi öröklést szabályozza és a következőképpen szól:

2) t. „közkereső” özvegy joga

...Quod tamen summarum hereditatis illius, et mobilium, földben fekvő summarum et az de his, quoad ratam suam, Ingó jószágot, azoktól az együtt unam nempe aequalem partem kereső özvegy maga jussához Filiis et filialibus portionem képest, tud millik a fiaival Vidua loquisitrix libere és leányával egyenlő egy portio disponere possit.... tióbol szabadon rendelkezhetik?

Értek szerint a szerzeményi vagyonban és ingókban a haszonélvezeti jogon kívül még más jogosultságot is enged az özvegy részére a

*L. Zachár: t. Magánjog alaptanai: 230 l.

statutum. Azt nevezetesen, hogy az ingatlanok szerzési prából valamint az ingóságokból a gyermekekivel egyenlő egy részt magának tulajdonjoggal kivéchessen. Ez egészen plútó a mai általános magánjogtól.

3) Másrendű özvegy joga.

...³¹ *Miliae vero Viduae, quae non sunt coaquisitrices, quem admodum si vota mutant, non nisi Dotem suam resque paraphernales ac allaturam, (si Bonis Matrimonialibus investita est) et ex mobilibus durante conjugio per Maritum comparatis, unam tantum ab haeredibus praetendere possunt, ita testari cupientes de praemissis duntaxat disponere valeant: quae qui-*

Másrendű özvegyek pedig, akik nem együtt-keresők, ha ugyan más házasságot kötnek, csak a hitbért a nászajándékot és a hozományt (ha a férj javára ruháztatott be) és a házasság tartama alatt a férj által szerzett ingókból egy részt követelhetik az örökösöktől, vagy ha végrendeletben kívánnek az előbb felsoroltakról rendelkezni, az özvegy hitbér-nászajándéka és hozományából kiváltság-

dem Dos, res paraphernales et gal bírák hogy a férj adós-
 allatura Viduae tam privi- sági előtt, melyeknek
 legiatae sunt, ut ante Debi- kötelezvényeit az özvegy
 ta Maritalia, Super quibus nem írta alá, kizár-
 Obligatoriales per Viduam kitandók. ".*
 subscriptae non sunt, exsim
 di debeant. "

A nem közkereső özvegy tehát új házas-
 ságra lépés esetén a férje ingóságaiból egy
 gyermekre oszt követelhet. Követelheti
 ezenkívül hitbérlet názzajándékát és
 hozományát, melyek a hitelezők köve-
 teléseit megelőző rangsorozattal kizár-
 andók.

Az özvegyi öröklés az általános
 magánjog szerint csak a nemesek és a
 honoratorok özvegyeit illeti, akiknek
 nincs közszerzeményi tulajdonjoguk
 és csak is azon esetben, ha lemenők
 maradtak hátra, mert leszármazók
 hiányában hitvestársi öröklésről
 beszélünk.

* Fild Viktor fordításában.

A párhuzamosan idézett statutum-
szakaszok alapján azonban azt kell
mondanunk, hogy nemcsak a nemes és
honoratio özvegyeket illeti meg az öz-
vegyi öröklés joga, hanem a jázskun öz-
vegyeket is.

Amde azt is mondtuk, hogy az
özvegyi öröklés joga a közszerelemnyi
tulajdonjogot pótolja vagyis a nemes és
honoratio özvegyek férje főszerező volt. A
jázskun V. statutum pedig különbséget
tesz közkereső és nem közkereső özvegy
közt. A statutum alapján más a „vidua
coacquisitrix”: az együtt kereső özvegy és
más az „aliae vero Viduae”: más tendű
özvegyek özvegyi öröklése. Az első eset-
ben az együtt kereső özvegy az ingat-
lanok szerzési árából és az ingókból a
gyermekével egyenlő egy részt vehet ki
tulajdonjogai, míg a más tendű özve-
gyek csak a férj ingóságaiból követel-
hetnek egy gyermekrészt, azonkívül

a hitbérét, mászajándékát és hozományát.
 Ideponatkozólag Raffay azt mond-
 ja, hogy „mics tisztázva jogirodalmunk-
 ban az a kérdés, hogy mikor tekinten-
 dő közkeresőnek a jászkun asszony,
 vagyis a férj mikor nem főszerző. Be-
 rintünk, minthogy a jászkun V. statu-
 tum nem dönti el, sőt föl sem veti ezt
 a kérdést, csak az általános szabályok
 lehetnek irányadók.”*

A kérdés lényegére világot vet-
 ni akarván, azt kell mondanom, miszerint
 azon kérdés, hogy mikor főszerző s mikor nem
 főszerző a jászkun férj, föl sem vehető, mert
 a jászkun férj mindig főszerző** Ez véleményem
 szerint a statutumok szelleméből
 önként következik. Hiszen már a IV. statu-
 tumban ki van mondva, hogy a szerzett va-
 ryon felett mindenki szabadon rendelkezik.
 Ebből következik, hogy ha a jászkun férj

* L.: A magyar magánjog kézikönyve II. k. 552 l.

** Ezen elvi álláspontra helyezkedik a Curia a K. E. H. Bar.: Saladits
 339 l.

özvegyet a szerzeményi vagyomból ki akarta zární, ezt teheté anélkül, hogy ez akár háznelvezeti, akár közszerzői tulajdonjogot formálhatott volna. De az V. statutum szerint is a „vidua loquisitrixet” csak akkor illeti az özvegyi örökles joga, ha a férj másként nem rendelkezett!

Ami a „vidua loquisitrix” és az „*aliae vero Viduae*” joga közti ellentétet illeti, szerintem a stilus pongyolasága vezeti félbe jogtudósainkat. A „vidua loquisitrix” kitétel az általános magánjog világából való. Onnan vette át a statutumnak - bizonyára nem jászku, hanem inquilinus, a jászkuországba beszárított - szövegírója. Mert a statutum szövegírója az általános magánjog számára készült loquisitrix szó helyett nem talált a statutumok szellemében kifejezést nyert jászku felfogásnak megfelelő szavat találni - vidua loquisitrixet nem írhatott, mert az főszerző ör-

vegyasszonyt jelentene! - használta tehát a helytelen értelmű kifejezést; vidua lo-acquisitrix", melyet fordítóink, nem törődve a statutumok szellemével, betűszerinti értelemben fordítottak, így: együtt kereső vagy közkereső özvegy. Az „együtt kereső” kitétel egy arnyalattal jobb, mint a közkereső, de szerintem a statutumok szellemének megfelelő helyes kifejezés ez: a kereső férj özvegye!

Felmerül már most a kérdés, hogy mi hat az a különbség, amin az idézett szakaszok egymástól elválnak? A felelet egyszerű. A „kereső férj özvegyé”-nek ellentéte a „nem kereső férj özvegye” lévén a különbség tehát azon fordul meg, hogy van-e a hagyatékban szerzeményszerű is, vagy pedig a hagyatékot pusztán csak az ősi vagy adományos javak alkotják.

De hiszen az idézett „aliae vero” kezdetű 2 § is, „a házasság tartama alatt a férj által szerzett” ingókról beszél, kérdez-

hetné valaki, hogy hol van hát a fogalmi ellen-
tét, hiszen itt is a „kereső férj özvegyé”-ről van
szó? Feleletem erre az, hogy a jászokun köz-
felfogás igazi szerzeménynek az ingat-
lant tartotta. A statutum feltétlenül elkü-
löníti az ingatlant az ingóságoktól. A föld
mindenképpen a férfiaké, az ingóságok-
ból természetben részesülnek a nők is.
Tudnunk kell azt is, hogy a jászokunok
külnyomó részben földműveléssel foglal-
koztak; ősi, redemptus közbirtokossági
pusztáikon a lábas jászág természetes
szaporodás útján különösebb gazda-
sági tevékenység nélkül is gyarapodott
és csekély árban volt értékesíthető. Vala-
mi csekély gyarapodás a jászág állomány-
ban mindig volt.* Ez hát az „férj által szer-
zett” ingóság, amit az idézett 2 § említ.

Már most, ha pontosan akarok
szólni, így kell formuláznom a fenti
tétellemet: az V. statutumnak idézett első
szakaszbeli része és a második szaka-
* Ha ingatlan szerzemény nem is volt.

szá azon valnak el egymástól, hogy a
 hagyatékban van-e ingatlan szerze-
ményi rész is, vagy pedig a hagyatékot
 pusztán csak a férj ösi vagy adományos
 javai alkotják az esetleges lábas jószág-
gyarapodással együtt.

A fogalmi ellentét tehát nem a
 „vidua loacquistrix” és az „aliae vero viduae”
 kifejezések különbségén nyugszik, ha-
 nem a „summa acquisitionalis” az eredeti
 fordítás „Földben fekvő summa”-ján és a
 „durante conjugio per Maritum compara-
 ta mobilia”-n mely alatt - mint kifejtetem -
 a férj jószágállományának gyarapodása
 értendő.

Mivel szükség tehát arra, hogy az ál-
 talános magánjog területére át lépjünk, mert
 a szerzeményi vagyon jogi porsa ha a statu-
 tum szellemébe behatolunk, világossá vá-
 lik előttünk a statutum rendelkezései szerint is.

az V. statutum 15-ének harmadik részét az alábbiakban adom:

4) A leszármazók hiányában való örökösödés joga.

„..... Quin si Maritus in
Semine protus defecis-
set neque de Bonis suis
disponisset, tali in casu
nullis scilicet super ex-
stantibus, quos successio
respiceret, haeredibus.
tam mobilia, quam im-
mobilia Bona in super-
vivente viduam jure
proprietaryo, adeoque cum
libera disponendi fa-
cultate condescendant;

„.... Sőt ha a férj minden magy-
 nélkül meghalna s maga jó-
 szagától másként nem ren-
 delkezett volna; az olyan
 esetben, ahol tudniillik
 semmi más maradék nincs,
 melyet a főszag illetne, mind
 az Ingo, mind az Ingotlan
 javak, az életben megma-
 radt özvegyre tulajdon jus-
 sal szálljanak, úgy hogy ő
 azokról szabadon rendel-
 kezhessen.”

Amint az özvegyi örökléssel, úgy a hitves-
 társi örökléssel is az örökség tárgyát csak a
 szerzeményi vagyon képezi mivel a IV. sta-
 tutum hatályon kívül helyezésével az régi
 vagyonra nézve az örökösödést az álta-

nos magánjog szabályozza.

Az idézett statutum-szakasz szerint tehát, ha semmiféle örökös nem marad hátra, akiket az örökség megilletne, úgy az ingó, mint az ingatlan javak a túlélő özvegyet fogják illetni tulajdonjoggal.

Az V. statutum jelen része is sok vitára adott okot. A vita a „haeres” szó körül támadt.

Debrezény* szerint az oldalrokonok a szerzeményi javakban is megelőzik az özvegyet épúgy mint az ingó javakban, mert szerinte a „haeres” szó oldalági örökösöt is jelent s azt vitatja, hogy az özvegy csak azon esetben örököl, ha oldalági rokonok sincsenek.

Ezzel szemben Dr. Reiner** szerint az oldalrokonokat nem lehet a „haeres” szó

*L. „A jázskunok öröklése mai érvényben” jogt. Köz. 1894.

**L. „Jogi dolgozatok.” c munkáját, 48-50 l. i m. fenn.

alatt érteni, már azért sem, mert a statutum szerint hitvestársi öröklés akkor áll be, ha az örökös minden mag nélkül-in semine proorsus-hal meg, mag pedig szerinte csak is leszármazó örökös¹ jelenthet erre mutat a „tali in causa”- az olyan esetben - kifejezés.

Dr Kéle József* szerint „a végrendeleti és szerződéses öröklés itt ki van zárva, mert akkor már az örökös valamilyen módon rendelkezett. A kérdés csak az, hogy vajon általános értelemben veendő-e itt a „haeres” szó, avagy jelen esetben csak leszármazó örökösnek tekintendő. Mintán már eleve ki van zárva, hogy általános értelemben legyen hiszen végrendeleti örökös sem lehet, mintán ez az eset csak akkor áll elő, hogy ha a férj nem rendelkezett, hoz-

*d: „A jászkuunság megváltása” 376.l. 3ik bek.

záveve azt, hogy a latinban is megvan-
nak a „haeres” szó melletti jelzőkkel kü-
lönböztetve az örökösök minőségei, mint
„haeres ab intestato”, „haeres ascendens, des-
cendens” és főleg ennek a mondatnak az
a kitétele, hogy ha a férj teljesen magva-
szakadtan halna el. (quin si Maritus in
semine proorsus defecisset) feltétlen arra
enged következtetni, hogy ez alatt a szó
alatt csak is leszármazó örökös értendő.”

Úgytörtöm Hele József azon felfoga-
sában, hogy az idézett szakaszban a „haeres”
szó alatt csak leszármazó örökös érten-
dő. Véleményemet azonban egész más képen
indokolom. Szerintem ugyanis a statutum
szövegírója nem római jogi gondolkodás-
sal szerkesztette meg az idézett szakaszt,
- hiszen akkor tudnia kellett volna, hogy
a „haeres” szó, - amint Hele József is hivatko-
zik rá, sohasem áll jelző nélkül - hanem
egyszerűen magyarul gondolkozott. & leszárm.

marzó örökös régi magyarsággal: maradék. Erre a „maradék” szóra sajátította ki a statutum szövegírója a statutum latin megszövegezésékor a jelző nélküli „haeres” szót, amely valóban kétséget hagy fenn az iránt, hogy milyen örökösről van szó, míg a „maradék”-nak csak egy értelme van, mert az oldalrokonok nem maradékaik az örökösöknek.

Erre a megfontolásra vezet bennünket az egykori magyar szöveg is, mely valóban maradékról beszél, és amely magyar szöveget a latin szöveg vizsgálata-nál sohasem szabad mellőznünk, mert hivatalosan használtatott és a konyhai latinsági latin szöveg megértéséhez támpontokat nyújt. —

A statutum az oldalrokonok örökléséről nem intézkedik, mert a jázskun elfogadás e tekintetben egyezett az országos magánjoggal, amely szerint az oldalrokonoknak a szerzeményi jóvakra nézve az özvegygel szemben semmi joguk nincs. Mert az V. Sta-

tutum 1§ csakis a szerzeményi javakról beszél, s csakis az erre való örökösödési jogot tárgyalja, kétségtelen, hogy az özvegyi, hitvestársi öröklés a jász kunokkal csakis leszűrmások nem léteiben és csakis a szerzeményi vagyonsokra létezett és létezik, míg az ősi vagy adományos javak a IV. statutumnak az országos joggal egyező rendelkezése szerint az oldal-rokonokra szállnak. —

Bírói gyakorlatunk a jász kun hitvestársi öröklés tekintetében is ingadozó. Vannak felsőbbbírósaági határozatok, melyek azon az elvi állásponton vannak, hogy a „haeres” szó alatt oldalági örökös is értendő, tehát a hitvestársi öröklést illetőleg az oldal-rokonok megelőzik az özvegyet, viszont vannak ellenkező elvi állásponton mozgó határozatok is. Így a Luria 827/1905. V. polg. tanácsának határozata teljesen ellentétes az

1912. évi I. pt. által helyben hagyott Bp. tábla
9185/1911. számú határozatával* -

*

az V. statutum 3§-a a hitbér kü-
lön jogositványáról rendelkezik a követ
kezöképen:

„Quantum vero Dotem Vi-
duatum attinet, legalis
a possessorio immobili-
um juxta valorem re-
demptitiae, et respecti-
ve pemptitiae summae
aestimandorum meti-
enda statutur, ac si ex
aviticis major Dos uxori
inscriberetur, ad super-
fluitatem haereditas non
teneantur; scripta porro
Dos, moderata tamen ex
acquisitis obligari possit:

„Ami pedig az özvegy hitbérét
illeti, a törvényes hitbért pe-
dig az ingatlanokat illetőleg
a megváltás vagy vételár sze-
rinti becsértékhez képest álla-
pitando meg; és ha az ősi
vagyonból a nőnek nagyobb
hitbér iratott is, a többletre
nézve az örökösök nem kö-
telezhetők; némi mérsékelt
szerződéses hitbér a szerzett
vagyonra mégis felköthető.”

*

L. Zachárynál: A magy. magánjog alaptanai 230l.

Az V. statutum 3 §-a második szakaszban említett hitbért tárgyalja, mégpedig annak mindkét fajtát: a törvényes hitbért és a szerződéses hitbért.

A törvényes hitbért az általános magyar magánjog szerint az 1840: XXII. tc* alapján aranyértékben számítva a főnemeseknél 800 korona a nemeseknél és a polgároknál 400 a volt jobbágyoknál pedig 80 korona. A jászkunoknál ilyen előre meghatározott érték nem szerepelt, ez minden esetben külön állapítandó még és pedig a férfi vagyoni helyzetéhez mértén az ingatlanok megváltási (redemptionalis) vagy vételár szerinti becsértékéhez képest.

A szerződéses hitbért az általános magánjog szerint lehet pénzösszeg vagy

*L: Raffay: A m. magánjog kézikönyve II. 485-486.

bármily más vagyontárgy. Mennyisége a felek tetszésétől függ, csak a köteles részt nem sértheti meg.

Nem így a jászkeneknél. Az V. statutum idézett 3§-a szerint, bármely hitbér lett kikötve, az örökösök nem kötelezettek annak feltétlen respektálására, hanem leszállíthatják azt az örökösök vagyoni helyzetéhez mért összegre. Ez áll az ősi vagy adományos javakra vonatkozólag. A szerzett vagyontá mérsékelt szerződéses hitbér leköthető.

A hitbér iránti követelés minden esetre a szerzeményi vagyomból elégítendő ki első sorban, de ha ez nem lenne elegendő, úgy terheli az aji vagyont is.

Meg kell jegyezni még azt, hogy a jászberényi Jász-múzeum régi irásai közt kutatva több esetben találhatunk 50 + nénes forintban megállapított hitbért, de nem lehet pontosan megállapítani, hogy ez

általános lett volna. Azt kell tehát mondanunk, hogy a hitbét minden adott esetben a főr vagyoni állapota szerint állapították meg.

A hitbét kérdésének tárgyalása különben nem ide való dolog egészen, de mivel az V. statutum szabályozza, a teljesség kedvéért foglalkoztam vele.

Ugyancsak a teljesség kedvéért emlitem meg az V. statutum 15-ának azon közigazgatásjogi részét is, mely szerint a „községi elöljáróságok minden éberséggel vigyázni tartoznak, hogy a főről maradt javak az utódok kárára az özvegyek által el ne tékozoltassanak és ha prédáltak volna, zárlat elrendelése által gátoltassék meg a tékozás.”

Ezzel aztán be is fejeztem az V. statutumnak, mint a régi jásokeu specialis és partialis jogszolgáltatás egyetlen maradványának tárgyalását.

A jázskun statutumok az ~~örökös~~ örökös privilegiumok alapján kifejlődött szokásjognak codificatioi. Az ősi privilegiumokból már csak a redemptio tényének joghatálya áll fenn a jázskun közlegelőkre és közbirtokosságra vonatkozólag, valamint az országbírói értekezlet i. t. szabályainak 17 §-a szerint az V. statutum. Az országbírói értekezlet idejében a jogegyenlőség elvén alapuló új társadalmi rend még igen gyenge alapokon nyugodott. A rendi széttagoltságból a jogegyenlőségre átteremni egy könnyén lehetett. Az ősi intézményekből meg kellett tehát hagyni azt, aminek megváltoztatása nagyobb zökkenővel járt volna.

Igy maradt meg a jázskun V. statutum is. Azonban ma, amikor gyors lépésben haladunk a minél teljesebb jogegyenlőség felé nehéz lenne arra a kérdésre felelnünk, hogy van-e valami haszna a

a jászkun v. statutum fenntartásának az országos joggal szemben. Az ellenkezőjét inkább könnyebben lehetne megállapítani.

A jognak legfontosabb kelleke, hogy egy területen egységes, általánosan alkalmazott legyen. A mi magyar magánjogunk anélkül is át meg át van szöve az osztrák polgári törvénykönyv intézkedéseivel, amelyeket ugyan a hosszas joggyakorlat a magyar magánjog testébe beolvasztott.

Ugy a jászkun statutum, mint minden e fajta külözködes rendkívül hátrányára van az igazságszolgáltatás helyes elintézésének, zavartalan menetének. Minden ösi intézményhez való ragaszkodás mellett is elmondhatjuk ezt, hiszen a már csak történeti értékű jogintézményeink nem lehetnek a zavartalan fejlődés akadályai.

Számtalan azon eset, amelyben bíró-
ságaink - mint a jászkun V. statutum tár-
gyalásánál láttuk - a legellentétebb ha-
tározatokat hoznak, s igen sok esetben ma-
ga a Curia pinesen azon helyzetben, hogy
elvileg helyesen tegyen elbírálás tárgyává
egy olyan jogszabályt, melynek szövege a
középkori latinság stiláris bizonyta-
lanságában él.

Határozás ez a jogkereső kö-
zönség szempontjából is, hiszen a jognak
másik fő kötelessége, hogy világos rendelkezé-
seket tartalmazzon. Ezt pedig a statu-
tumra a legjobb akarat mellett sem le-
het rábízni.

Mind ezek következményének -
a jogbizonytalanságnak - megszüntetését
a magyar magánjog codificatiojától várjuk.

*
* * *